

Список використаних джерел

1. Андреева, Г.М. Социальная психология / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 363 с.
2. Коноплева, А.Н. Интегрированное обучение детей с особенностями психофизического развития: моногр. / А.Н. Коноплева, Т.Л. Лещинская. – Минск : НИО, 2003. – 232 с.
3. Леонтьев, А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Смысл, 2005. – 352 с.
4. Лисина, М.И. Общение, личность и психика ребенка / М.И. Лисина. – М.: Институт практической психологии, 1997. – 384 с.
5. Ломов, Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 444 с.

Scientific research deals with the communicative skills formation among children with the severe speech underdevelopment, which is in the field of special preschool pedagogy. The purpose of the investigation has been to clarify the concept of "communication skills of preschool children". The urgency of this problem is determined by current trends of the logopedic theory and practice development which define new approaches to the speech disorders prevention.

Keyword: communicative skills, communicative abilities, a pre-school children, severe speech underdevelopment.

Отримано 21.9.2013

УДК 159.946.3:37.013.74:373.2.016

С.О. Хоменко

ПРОБЛЕМА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМАХ МИНУЛОГО

У статті розглядаються та аналізуються соціально-педагогічні погляди на проблему мовленнєвого розвитку дітей раннього віку в педагогічних системах минулого.

Ключові слова: мова, мовлення, розвиток мовлення, діти раннього віку, мовленнєве спілкування.

В статье рассматриваются и анализируются социально-педагогические взгляды на проблему речевого развития детей раннего возраста в педагогических системах прошлого.

Ключевые слова: язык, речь, развитие речи, дети раннего возраста, речевое общение.

Природа явищ мови і мовлення складна та багатогранна. Цим пояснюється багатоаспектність наукового обґрунтування методики розвитку мовлення і навчання рідній мові дітей раннього віку. Проблема розвитку мовлення дітей раннього віку є актуальною на сьогоднішній день та залишається предметом дослідження багатьох суміжних наук, об'єктами вивчення яких є мова, мовлення, мовленнєва діяльність, пізнання, педагогічний процес: теорія пізнання, логіка, мовознавство, соціолінгвістика, психофізіологія, психологія, соціальна психологія, психолінгвістика, педагогіка(різні її галузі)[1,с.6].

Методика розвитку мовлення спирається не лише на загальну психологічну теорію мови, але і на дані дитячої психології, що вивчає закономірності та особливості психічного й мовленнєвого розвитку дітей на різних етапах дошкільного дитинства, можливості оволодіння дітьми різними функціями і формами мовлення. Проблеми розвитку мовлення і мовленнєвого спілкування в дошкільному дитинстві розкриті в роботах Л. Виготського, С.Рубінштейна, О. Лурії, О.Леонт'єва, М. Швачкіна, Д.Ельконіна, М. Лисіної, Ф. Сохіна та інших [1, с. 11].

Дослідження сучасних проблем розвитку дитячого мовлення вимагає чіткого простеження історії питань онтолінгвістики, тому метою даної статті є аналіз перших педагогічних поглядів на методику розвитку мовлення дітей раннього віку.

Увагу до питань мовленнєвого розвитку ми знаходимо ще в працях старогрецьких філософів – Платона, Арістотеля, Сократа, римського педагога Квінтіліана, в яких згадується про необхідність розвитку мовлення дітей і даються деякі практичні поради.

Перші поради по догляду за немовлям і його виховання зустрічаються в роботах Я. Коменського(1592-1672). Чеський педагог-гуманіст велику увагу приділяв розвитку мовлення дітей. Він розробив перше у світі керівництво по дошкільному вихованню – "Материнська школа, або Про дбайливе виховання юнацтва в перші шість років", в якому розкрив завдання, зміст і методику виховання дітей. Розвитку мовлення в ній присвячений цілий розділ(восьмий). Цікавим є те, що рекомендації по формуванню мовлення Я. Коменський дає на основі особливостей розвитку дітей упродовж перших шести років. До трьох років головну увагу він приділяє правильній вимові, на четвертому, п'ятому і шостому роках – на основі сприйняття речей – збагаченню мовлення, назві словом того, що дитина бачить. Я. Коменський своєрідно характеризує спілкування з дитиною до трьох років, розглядаючи навчання розумінню жестів, міміки як основу риторичної дії. В якості засобу розвитку мовлення Я. Коменський пропонує також використовувати ритмічні приказки, вірші, звертати увагу дітей на відмінності між простою мовою і поезією, рекомендує вчити розуміти

образну мову, зачувати вірші, використовувати в роботі з дітьми художні оповідання, байки, казки про тварин. Дає круг предметів, з якими слід знайомити дітей відповідно до їх віку [3,с. 99-108].

Велику увагу Я. Коменський приділяє наочності, послідовності і поступовості ускладнення матеріалу. Розвиток мовлення, на його думку, розпочинається з чіткої правильної назви предметів : треба вчити самим речам, а не словам, що їх, що означають.

Близькими працям Я.Коменського за змістом навчання і методичним рекомендаціям являються праці швейцарського педагога Й. Песталоцці(1746-1827). Він розкрив соціальне, культурне і загальнопедагогічне значення рідної мови [1,с. 19].

У навчанні рідній мові він висунув три основні завдання: навчання звуку, або засобу розвитку органів мовлення; навчання слову, або засобу ознайомлення з окремими предметами; навчання мови, або засобу навчитися ясно висловлюватися про предмети.

У книзі "Як Гертруда вчить своїх дітей"(лист сьомий) Й.Песталоцці детально викладає методику навчання : вправляти дітей у вимові звуків, складів, зв'язуючи цю роботу з подальшим навчанням читання. В основі навчання слову лежить принцип наочності.

У навчанні зв'язного мовлення Й. Песталоцці встановлював таку послідовність: пізнання зовнішнього вигляду предметів, його відмітних ознак на основі сприйняття, підбір ряду слів для характеристики предмета, класифікація слів і предметів, складання і поширення речень, пояснення значень слів, складання зв'язних текстів. Розроблені Й. Песталоцці вправи одночасно розвивали пізнавальні здібності дитини [3,с.114].

У першій половині ХХ століття широкої популярності набув німецький педагог Ф. Фребель(1782-1852), якого вважають засновником громадського дошкільного виховання. У 1840 р. ним було створено учбовий заклад "Дитячий сад" в допомогу матері.

Ф.Фребель вважав, що мовлення дитини розвивається з раннього дитинства, а передумовою для його розвитку є багатство внутрішнього життя малюка. Завдання вихователя Ф.Фребель бачив у збагаченні змісту життя дитини. Важливо, щоб дитина все добре розглядала, а педагог давав їй необхідний словник. Слід означати словом не лише самі предмети, але і їх властивості, якості, відношення предметів один до одного [9,с. 4].

Розвиток мовлення Ф. Фребель тісно зв'язував із спостереженням та грою. Відомі його заняття з сенсорного виховання дітей з використанням дидактичного матеріалу, так званих дарів, які сприяли накопиченню змісту мовлення.

Широке поширення у світі отримав метод М. Монтесорі(1870-1952), італійського педагога, розроблений нею для будинків дитини. Будучи прихильницею вільного виховання, М.Монтесорі вважала, що основними завданнями мають бути виховання м'язів, почуттів і розвиток

мовлення. Останнє включає вправи в номенклатурі, виправлення дефектів мовлення, навчання грамоті [3,с.122].

Перевага методу(з точки зору його впливу на мовленнєвий розвиток) полягає в забезпеченні сенсорної основи для мовлення в процесі вправ з штучним дидактичним матеріалом(циліндри, куби, сходи, вкладки, клапти і катушки та ін.). Запропоновані М.Монтессорі вправи включали:

1. Сенсорне сприйняття предмета і його ознак.
2. Розпізнавання предмета по назві.
3. Запам'ятовування назв предмета.

На розвиток правильного мовлення спрямовані гімнастика дихання та гімнастика губ, зубів, язика. Важливе місце відведене складанню слів з рухливих букв та письму[9,с.5].

У вітчизняній педагогіці склалися давні традиції виховання і навчання на рідній мові. Думки про необхідність навчання рідній мові в перші роки життя дитини містяться в працях С. Полоцького(1629-1680), А.Кантемира(1708-1744), О. Сумарокова(1717-1777) [2; 6; 7].

Видатні діячі в області народної освіти, літератори І. Бецкой(1704-1795), М.Новіков(1744-1818), О. Радищев(1749-1802), Є.Гугель(1804-1842), В. Одоєвський(1803-1869), А.Герцен(1812-1870), В. Белінський (1811-1848), М.Добролюбов(1836-1861) наполегливо боролися за виховання і навчання дітей з ранніх років на рідній мові [3,с. 109-140].

Л. Толстой(1828-1910) дав високу оцінку значення дошкільного дитинства в усьому подальшому житті людини. Виступаючи за гармонійний розвиток дітей в умовах сімейного виховання, він звертав увагу на необхідність виховання дітей шляхом бесід, читання. Л.Толстой створив "Азбуку" і "Книги для читання" для навчання дітей в Яснополянській школі. Його оповідання для дітей з народу відрізняються правдивістю, реалізмом, народністю. Оповідання як зразки російської словесності знайшли широке застосування не лише в школах, але і в дошкільних установах. Великий інтерес представляють погляди Л.Толстого на розвиток дитячої словесної творчості. Якнайповніше вони представлені в статті "Кому у кого вчитися писати: селянським хлопцям у нас або нам у селянських хлопців"(1861). Багато порад великого письменника було покладено в основу методики навчання дітей творчій розповіді(вибір тем, відбір фактів і слів для твору, з'єднання частин, спільна діяльність педагога і дітей по створенню твору) [1,с. 21].

Великий вклад в методику розвитку мовлення дітей дошкільного віку вніс К. Ушинський (1824-1870). Він довів необхідність підготовчого навчання до школи, накопичення у дітей знань про оточуючі предмети, вдосконалення сенсорної культури, розвитку мовлення на основі розвитку знань і мислення. К.Ушинський звернув увагу на психологічні особливості дітей дошкільного віку, вказавши на образну природу дитячого мислення, на необхідність наочності в роботі з ними. У сучасній практиці дитячих садків широко використовуються вправи,

оповідання, написані ним. Погляди К. Ушинського на рідну мову, його методичні ідеї були використані при створенні перших дитячих садків в Росії і покладені в основу розробки вітчизняної методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку [2,с.93].

Безпосередньою ученицею та послідовницею К.Ушинського була Є. Водовозова(1844-1923) – відома в ті роки дитяча письменниця і педагог. Розвиток мовлення і мислення вона розглядала в тісному зв'язку з накопиченням чуттєвого досвіду[3,с. 183].

Важливе місце питання розвитку мовлення і навчання рідній мові дітей раннього дошкільного віку зайняли в практичній і теоретичній діяльності Є. Конради(1838-1898), А.Симонович(1840-1933), М. Свентицької (1855-1932). Усіх цих вчених об'єднувало прагнення створити систему дошкільного виховання, що враховує національні особливості Росії. А.Симонович, М. Свентицька були організаторами і керівниками дитячих садків і сприяли розробці змісту та методики виховно-освітньої роботи. Велике місце в цій роботі займали питання мовленнєвого розвитку дітей. Так, А.Симонович склала словник дитячого мовлення, написала роботу "Про дитячу мову". Особливості мовлення дітей враховувалися нею в організації роботи з дітьми. З молодшими дітьми практикувалися розгляд і розповідь по картинках, із старшими – читання оповідань, статей, що супроводжувалося бесідами.

М.Свентицька особливе місце серед ігор та занять відводила розповіді і бесідам, розробила методику оповідань та бесід по картинках і без картинок. Актуальні сьогодні її рекомендації про проведення так званих вільних бесід, в яких діти самі ставлять питання і в невимушеній формі обговорюють їх з вихователем[1,с.22-23].

Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку як галузь педагогічної науки стала складатися порівняно недавно – в 20-30-і рр. нашого століття.

Дуже важливим вважалося вивчити дитину і визначити, що треба для її правильного розвитку. Великий інтерес в 20-30-і рр. проявлявся до дослідження дитячого мовлення. У роботах Я.Рибнікова "Словник російської дитини"(1926), "Мова дитини"(1926) і у ряді збірок, виданих під його редакцією ("Дитяча мова", 1927, "Круг уявлень сучасного школяра", 1930, та ін.), на основі аналізу щоденникових даних, експерименту, тестування дітей, аналізу і узагальнення цих зарубіжних вчених(Штерн, Мейер, Шлаг, Салісб'юрі) характеризуються різні сторони мовлення дітей[6; 7; 9].

Цікаві сьогодні і методи вивчення дитячого мовлення: вивчення елементарних уявлень, дослідження запасу мовленнєвих уявлень, метод мовленнєвих реакцій та ін.

Широку популярність здобули праці Ю. Аркіна(1873-1948). Він вважав мовленнєве спілкування дітей з дорослими джерелом пізнання маленькою дитиною навколишнього світу. У монографії "Дитина від року до чотирьох років"(1931), а також у ряді статей Ю.Аркін простежує

зміну словника і граматичних форм дитячого мовлення; спираючись на праці І. Павлова, В.Бехтерева, пояснює психофізіологічні механізми мовлення, природу перших голосових реакцій, показує взаємозв'язок розвитку мовлення й інтелекту, ритмічні коливання в розвитку мовлення[3,с. 280,307,469,472].

У 20-30-і рр. були визначені принципи відбору змісту і найбільш ефективні шляхи розвитку мовлення, покладені в основу роботи дитячого садка в подальші роки.

Великий вплив на вирішення цих питань робила Н. Крупська(1869-1936).

Н. Крупська вважала мовлення основою розумового виховання. У дусі традицій вітчизняної і європейської педагогіки закликала розвивати мовлення за допомогою живих спостережень, звертала увагу на небезпеку перевантаження дітей складними відомостями, необхідність обліку конкретності дитячого мислення. Н.Крупська неодноразово підкреслювала роль книги в розвитку дитячого мовлення. Мова книги має бути проста, оскільки в дошкільному віці дитина легко запам'ятовує слова і вводить їх у свій лексикон[1,с.24].

Значний вплив на зміст і методи роботи дитячого садка зробила діяльність Є.Тихєєвої(1867-1944), відомого громадського діяча в області дошкільного виховання. Перші публікації Є.Тихєєвої торкалися дитячого читання, ролі рідної мови, методики навчання грамоті дітей в школі, а з 1913р. стали виходити статті і книги з питань мовленнєвого розвитку дошкільнят : "Рідна мова і шляхи до її розвитку", "Декілька слів про розвиток мовлення дітей", "Культура мовлення" та ін., в яких вона обговорює роль рідної мови у вихованні, питання створення умов для мовленнєвого розвитку, відповідності мовлення дорослих розумінню дитини та ін. Є.Тихєєва визначила основні завдання(розділи) роботи по розвитку мовлення дітей в дитячому садку: розвиток апарату мовлення у дітей, його гнучкості, чіткості; розвиток мовленнєвого слуху; накопичення змісту мовлення; робота над формою мовлення, його структурою[2; 3,с. 180-210].

Значний вплив на розвиток методики зробила доктор педагогічних наук, член-кореспондент АПН РРФСР, професор, зав. кафедрою дошкільної педагогіки МПГІ ім. В. Леніна Є.Флеріна(1889-1952). Її наукові інтереси пов'язані з двома областями дошкільного виховання – розвитком дитячої образотворчої творчості та розвитком мовлення. Багато робіт Є. Флеріної присвячені питанням розвитку мовлення дітей. "Живе слово в дошкільній установі", як вона називає методику розвитку мовлення, входить як складова частина в загальну, розроблену нею систему естетичного виховання. У першому навчальному посібнику для педагогічних училищ і вчз "Живе слово в дошкільній установі"(1933) Є.Флеріної виділені завдання розвитку мовлення на науковій основі. Вона звертає увагу на "правильне смислове вживання слів і поповнення словника, розвиток структури мовлення", "чисту вимову", на

використання художньої літератури як методу мовленнєвого розвитку. Основними видами мовленнєвої роботи з дітьми визнаються розмова, бесіда, розповідь і художнє читання. У пізніших працях говориться про гру та інші засоби розвитку мовлення[1; 3,с.353-362].

З іменами Є.Тихеевої, Є. Флеріної пов'язане вирішення питання визначення змісту і форм організації роботи по розвитку мовлення в дитячих садках в 30-40-і рр.

Значний вплив на програми цього періоду зробили наукові дослідження дитячого мовлення (Л. Виготський, С.Рубінштейн, О. Гвоздев, О.Леушина та інші) [3,с. 22, 27, 43, 44, 275, 278, 308-311].

У "Керівництві для вихователя дитячого саду"(1938) розвиток мовлення дітей вперше виділяється в самостійний розділ. Головна увага в Керівництві приділялася культурі мовленнєвого спілкування, виразності дитячого мовлення. В якості основного засобу рішення завдань висувалися читання і розповідь дітям.

Розробка змісту і методики мовленнєвого розвитку дітей тривала і в роки Вітчизняної війни. У центрі стояли питання патріотичного виховання засобами рідної мови, усної народної творчості. Досвід практичних працівників публікувався в журналі "Дошкільнє виховання", в наукових збірках, обговорювався на науково-практичних конференціях[5; 7].

У 40-і рр. проводяться власне методичні дослідження, що започаткували накопичення експериментальної бази методики. Подальший її розвиток пов'язаний з вивченням проблем дидактики.

У зв'язку із створенням об'єднаних дошкільних установ "ясла-садок" у кінці 50-х рр. активно досліджуються і обговорюються проблеми мовленнєвого розвитку дітей раннього віку. Значний вклад у вивчення мовлення дітей раннього віку внесли М.Щелованов, Ф. Фрадкіна, Г.Розенгарт-Пупко, Н. Аксаріна, Г.Ляміна. Матеріали досліджень лягли в основу розробки єдиної програми виховання і навчання в дитячому садку(1962) [2; 10; 3,с.290, 519].

Великий вплив на розвиток наукової методики зробили дослідження співробітників лабораторії розвитку дитячого мовлення, створеної в 1960 р. в НДІ дошкільного виховання АПН СРСР. Дослідження велися під керівництвом завідувача лабораторією Ф.Сохіна(1929-1992), учня С. Рубінштейна. Ф. Сохін глибокий знавець дитячого мовлення, лінгвіст і психолог[3,с.214, 662].

Дослідження Ф.Сохіна, О. Ушакової та їх співробітників, що спиралися на глибше розуміння процесу розвитку мовлення, що склалося до початку 70-х рр., багато в чому змінили підхід до змісту і методики розвитку мовлення дітей. У центрі уваги знаходяться питання розвитку семантики дитячого мовлення, формування мовленнєвих узагальнень, елементарного усвідомлення явищ мови і мовлення. Висновки, отримані в цих дослідженнях, мають не лише велике теоретичне, але і практичне значення. На їх основі були розроблені

програма мовленнєвого розвитку дітей, методичні посібники для вихователів, що відображають комплексний підхід до мовленнєвого розвитку і розглядають оволодіння мовленням як творчий процес.

Одночасно проводилися дослідження різних сторін мовленнєвого розвитку дітей на кафедрах педагогічних вищих навчальних закладів під керівництвом М. Коніної та О. Бородич(Москва), В. Логінової (С. - Петербург). Предметом наукових досліджень були маловивчені в 50-70-і рр. проблеми: формування граматичної будови мовлення, словника, виховання звукової культури мовлення дітей. Результати досліджень, виконаних в ці роки, відображені в новій типовій програмі, яка удосконалювалася аж до середини 80-х рр. Психологічні та педагогічні дослідження стали основою розробки мовленнєвих нормативів для дітей різних вікових груп[1,с. 28-29].

Психолого-педагогічні дослідження дитячого мовлення виконуються в трьох напрямках(по класифікації Ф. Сохіна) :

- 1.Структурному – досліджуються питання формування різних структурних рівнів системи мови : фонетичне, лексичне і граматичне;
2. Функціональному – досліджується проблема формування навичок володіння мовою в комунікативній функції;
- 3.Когнітивному – досліджується проблема формування елементарного усвідомлення явищ мови і мовлення.

Вивченню особливостей засвоєння дітьми лексики рідної мови присвячені дослідження В.Логінової, Н.Савельєвої, Ю.Ляховської, О.Богатирьової, В.Гербової, В. Яшиної, Г.Бавикиної, Е.Струніної, Н.Іванової та інших. Розвиток морфологічної і синтаксичної сторін мовлення досліджувалося Ф.Сохіним, О.Захаровою, В.Ядешко, М.Лаврік, Л.Калмиковою, способів словотворення – О.Арушановою, Е.Федеравічене й іншими. Засвоєнню звукової системи рідної мови присвячені дослідження Г.Ляміної, М.Алексєєвої, О.Максакова та інших[1,с. 30-31].

Інший напрям представлений дослідженнями педагогічних умов формування зв'язного мовлення, яке розглядається як феномен, що вбирає в себе усі досягнення розумового і мовленнєвого розвитку дітей.

Дослідження в області зв'язного мовлення в 60-70-і рр. визначалися багато в чому ідеями Є.Тихєєвої, Є.Флеріної. В них уточнювалися класифікація дитячих оповідань, методика навчання різним видам розповіді у вікових групах(Н.Орланова, О.Коненко, Е.Короткова, Н.Виноградова) [3,с.53, 348, 373, 379].

На підходи до вивчення і розвитку зв'язного мовлення вплинули дослідження в області лінгвістики тексту. У дослідженнях, виконаних під керівництвом Ф. Сохіна і О.Ушакової (Г.Кудріна, Л.Ворошніна, О.Зрожевська, Н.Смольнікова, Є.Смірнова, Л.Шадріна), в центрі уваги знаходиться пошук чіткіших критеріїв оцінки зв'язності мовлення. Основним показником виступають уміння структурно вибудовувати текст і використовувати різні способи зв'язків між фразами і частинами

різних типів зв'язних висловлювань[1; 2; 6; 7; 9].

Когнітивний напрям представлений роботами, присвяченими формуванню усвідомлення мови і мовлення, фонемного сприйняття(С. Карпова, Д.Ельконін, Ф. Сохін, Г.Белякова, Г. Тумакова, Л.Журова). Ці дослідження були пов'язані з розробкою методики навчання грамоті дітей раннього дошкільного віку.

Поглибили розуміння процесів мовленнєвого розвитку дітей дослідження по проблемах онтогенезу спілкування(М. Лісіна, О.Рузська, Є. Смірнова) [1,с.31].

Завершуючи короткий огляд історії створення методики розвитку мовлення дітей раннього віку, можна зробити висновок про те, що до теперішнього часу методика має в розпорядженні багатий практичний матеріал і власну базу експериментальних даних про процес розвитку мовлення і мовленнєвого спілкування дітей під впливом цілеспрямованих педагогічних дій. Проте фундаментальні і прикладні завдання методики далеко не вирішені. Багато питань вимагають подальшого вивчення. Найважливішими серед них є: уточнення термінології, основних методичних понять; дослідження форм, методів і прийомів навчання мови, що враховують комунікативно-діяльнісний підхід до розвитку мовлення; поглиблення лінгводидактичних і психолінгвістичних основ методики; шляхи підвищення ефективності навчання рідної мови на занятті; питання навчання дітей діалогічному мовленню; діагностика мовленнєвого розвитку дітей раннього віку; методика мовленнєвого розвитку в цілісному педагогічному процесі; проблеми мовленнєвого розвитку дітей в умовах сім'ї; методика індивідуалізації навчання рідної мови в умовах громадського виховання; створення нового дидактичного матеріалу, методичного забезпечення використання сучасних технічних засобів навчання.

Список використаних джерел

1. Алексеева М.М., Яшина Б.И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников/ М.М.Алексеева, Б.И.Яшина//Учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. – 3-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр "Академия", 2000. – 400 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови/ А.М.Богуш, Н.В.Гавриш// Підручник / За ред. А.М. Богуш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
3. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія/ А.М. Богуш // Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Частина I та II. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2005р., – 720 с.
4. Винарская Е.Н. Возрастная фонетика / Е.Н. Винарская, Г.М. Богомазов. – М.: АСТ Астрель, 2005. – 207 с.
5. Галигузова Л.Н. Педагогика детей раннего возраста/ Л.Н. Галигузова, С.Ю. Мещерякова. – М. : Гуманитар, изд. центр

ВЛАДОС, 2007. – 301 с.

6. Пісоцька Л.С. Історичний аспект управління розвитком дошкільної освіти в Україні (кінець ХІХ - поч. ХХ ст.) / Л.С. Пісоцька. – Дошкільна освіта. – № 3 (5). – 2004. – С 24-26.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. / Т.І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
8. Розенгарт-Пупко Г.Л. Формирование речи у детей раннего возраста/ Г.Л. Розенгарт-Пупко – М. : АПН РСФСР, 1963. – 124 с.
9. Теплюк С.Н. Актуальные проблемы развития и воспитания детей от рождения до трех лет/ С.Н. Теплюк // Пособие для педагогов дошкольных учреждений. – М.: МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2010. – 144 с.

In the article socialpedagogical looks are examined and analysed to the problem of speech development of children of early age in the pedagogical systems of the past.

Keywords: language, speech, development of speech, children of early age, speech communication.

Отримано 19.9.2013

УДК 376

М.К. Шеремет

ВЗАЄМОДІЯ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АНАЛІЗАТОРНИХ СИСТЕМ

Стаття присвячена висвітленню проблеми взаємодії аналізаторів у процесі формування вищих психічних функцій.

Ключові слова: аналізатори, вищі психічні функції, мовлення, діти, порушеннями мовлення.

Статья освещает проблемы взаимодействия анализаторов в процессе формирования высших психических функций.

Ключевые слова: анализаторы, высшие психические функции, речь, дети, нарушения речи.

Л.С. Виготський вперше висунув положення про провідну роль навчання і виховання у психічному розвитку дитини. У наш час це положення знайшло свій подальший розвиток і підтвердження в